

Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар турлари ва таснифи

ИИВ Спорт курашлари буйича ихтисослаштирилган

олимпия заҳиралари мактаби хизматчиси

Матмуратов Бектурди Садуллаевич

Аннотация

Ушбу мақола оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар профилактикасини ташкил этишини такомиллаштиришга доир долзарб масалалар таҳлил қилинган, муаммо ва камчиликлар ўрганилган ҳамда уларни такомиллаштириш юзасидан таклиф ва тавсиялар баён этилган.

Калит сўзлар: *оила, турмуш, жиноят, профилактика, маъмурий ҳуқуқбузарлик, ичкилик бозлик, зўравонлик.*

Аннотация

В данной статье анализируются актуальные вопросы, связанные с совершенствованием организации профилактики правонарушений в рамках семейно-брачных отношений, рассматриваются проблемы и недостатки, а также приводятся предложения и рекомендации по их совершенствованию.

Ключевые слова: *семья, брак, преступление, профилактика, административное правонарушение, алкоголизм, насилие.*

Бизга маълумки, мустақилликка эришгач ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маданий ва бошқа соҳаларда кенг қамровли ислохотлар тизимли, босқичма-босқич амалга оширилди. Мазкур ислохотлар натижасида жамиятда оила институтининг ўрни ва нуфузини юксалтириш ҳамда шахсининг ҳаёти ва соғлиғини муҳофаза этишга қаратилган ишлар давлат сиёсатининг устувор

йўналишлардан бири сифатида белгилаб берилди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 63-моддасига кўра, оила жамиятнинг асосий бўғини ҳисобланади, у жамият ҳамда давлат томонидан муҳофазада бўлиш ҳуқуқига эга эканлиги мустаҳкамлаб қўйилди.

Оила мустаҳкамлиги биринчи навбатда оила муҳитига боғлиқ. Оила муҳити асосини биринчи навбатда оиланинг ядроси бўлмиш эр-хотин муносабатлари ташкил этади[1]. Шарқ мутафаккирларининг бизларга қолдирган бой илмий-маданий меросларида ўзбек халқининг оила-турмуш қоидалари, ундаги катталарга ҳурмат, кичикларга иззат, оила аъзолари ўртасидаги ижтимоий муносабатлар жараёнидаги маданият, айниқса, эр-хотин муносабатлари тўғрисидаги инсон тарбиясида ахлоқий аҳамиятга эга бўлган фикр мулоҳазалар, таълимотлар мавжуд.

Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар тушунчасини англашимиздан олдин биз оила ва оила-турмуш муносабатлари тушунчаларини англашимиз лозим.

Маълумки, оила-турмуш муносабатлари доирасидаги муаммолар ўзининг кўп қирралилиги билан ажралиб туради. Бу борадаги муаммоларни ўрганиш айниқса бугунги кунда ўта долзарб масала ҳисобланади.

Изоҳли луғатларда «оила» сўзи оддийгина «эр-хотин», уларнинг болачақалари ва энг яқин туғишганларидан иборат бирга яшовчи кишилар мажмуи «хонадон»[2] деб таърифланади.

Оила-турмуш муносабатлари бу – эр ва хотин, ота-она ва фарзанд, келин-куёв ва қайнота-қайнона, қайноға-қайнука ва қайнопа-қайниснгил, бобо-буви ва набира, ака-ука ва опа-сингил, фарзандликка олган ва фарзандликка олинган, кўни-кўшни ва шунга ўхшаш қариндошлар ўртасидаги муносабатлар – аввало никоҳ, қон-қариндошлик ёки оилавий ришталар билан боғлиқ бўлган шахслар ўртасидаги шахсий муносабатлардир.

Юқоридагилардан кўриниб турибдики оила-турмуш муносабатлари ўзининг маълум бир доирасига эга, бу доира аввало никоҳ, қон-қариндошлик ёки оилавий ришталар ёки маълум бир сабабларга кўра бир-бирлари билан боғланган бир гуруҳ шахсларнинг шахсий муносабатларга киришиши.

Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги шахслар томонидан бир-бирига нисбатан ҳар қандай ҳуқуқбузарликни содир этиши – бу **оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар** деб тушунишимиз мукин.

Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларни қуйидаги эълементларга бўлиб ўрганамиз:

1. Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар;
2. Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитлари;
3. Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузар шахснинг ўзига хос хусусиятлари;
4. Профилактика инспекторлари оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишидаги асосий вазифалари.

1. Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларни ўз хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасига кўра – жиноий ва маъмурий ҳуқуқбузарликларга бўлинади:

Жиноят – бу Жиноят кодекси билан тақиқланган, айбли ижтимоий хавфли қилмиш (ҳаракат ёки ҳаракатсизлик) жазо қўллаш таҳдиди билан жиноят деб топилади.

Демак, оила-турмуш муносабатлари доирасидаги жиноятлар Жиноят кодексининг белгиланган моддаларида ўз аксини топган булар –

Шахснинг ҳаётига қарши қаратилган жиноятлар:

- қасддан одам ўлдириш (97-м)
- кучли руҳий ҳаяжонланиш ҳолатида қасддан одам ўлдириш (98-м)
- онанинг ўз чақалоғини қасддан ўлдириши (99-м)

– ўзини ўзи ўлдириш даражасига етказиш (103-м)

Шахсинг соғлиғига қарши жиноятлар:

– қасддан баданга оғир шикаст етказиш (104-м)

– қасддан баданга ўртача оғир шикаст етказиш (105-м)

– кучли руҳий ҳаяжонланиш ҳолатида қасддан баданга оғир ёки ўртача оғир шикаст етказиш (106-м)

– қасддан баданга енгил шикаст етказиш (109-м)

– қийнаш (110-м)

Ҳаёт ёки соғлиқ учун хавфли жиноятлар:

– ўлдириш ёки зўрлик ишлатиш билан қўрқитиш (112-м)

– таносил ёки оив касаллиги/оитсени тарқатиш (113-м)

– жинсий равишда ҳомила тушириш (114-м)

– аёлни ўз ҳомиласини сунъий равишда туширишга мажбурлаш (115-м)

Жинсий эркинликка қарши жиноятлар:

– номусга тегиш (118-м)

– жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб ғайритабиий усулда қондириш (119-м)

– бесоқолбозлик (120-м) 10

– аёлни жинсий алоқа қилишга мажбур этиш (121-м)

Оилага, ёшларга ва ахлоққа қарши жиноятлар:

– вояга етмаган ёки меҳнатга лаёқатсиз шахсларни моддий таъминлашдан бўйин товлаш (122-м)

– ота-онани моддий таъминлашдан бўйин товлаш (123-м)

– фарзандликка олиш сирини ошкор қилиш (125-м)

– никоҳ ёши тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш (1251-м)

– кўп хотинли бўлиш (126-м)

– вояга етмаган шахсни ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларга жалб қилиш (127-м)

– ўн олти ёшга тўлмаган шахс билан жинсий алоқа қилиш (128-м)

Шахснинг озодлиги, шаъни ва қадр-қимматига қарши жиноятлар:

– одам савдоси (135-м)

– аёлни эрга тегишга мажбур қилиш ёки унинг эрга тегишига тўсқинлик қилиш (136-м)

– зўрлик ишлатиб ғайриқонуний равишда озодликдан маҳрум қилиш (138-м)

– тухмат (139-м)

– ҳақорат қилиш (140-м)

Амалиётдаги тадқиқотлар оила турмуш муносабатлари доирасида содир этилган жиноятларнинг 9,2 фоиз қасддан одам ўлдириш, 3,7 фоиз ўзини-ўзи ўлдириш даражасига етказиш, 21,7 фоизи қасддан баданга оғир шикаст етказиш, 24,3 фоиз фоизи қасддан баданга енгил шикаст етказиш, 16,5 фоиз фоизи қасддан баданга ўртача оғир шикаст етказиш, 3,1 фоиз қийнаш, 1,0 фоиз ўлдириш ёки зўрлик ишлатиш билан кўрқитиш, 7,8 фоиз номусга тегиш, 10,4 фоиз ҳақорат қилиш 2,3 фоиз бошқа турлари эканлигини кўрсатмоқда. шунини кўрсатмоқдаки[3].

Маъмурий ҳуқуқбузарлик – бу қонун ҳужжатларига биноан маъмурий жавобгарликка тортиш назарда тутилган, шахсга, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, мулкчиликка, давлат ва жамоат тартибига, табиий муҳитга

тажовуз қилувчи ғайрихуқуқий, айбли (қасддан ёки эҳтиётсизлик орқасида) содир этилган ҳаракат ёки ҳаракатсизлик тушунилади.

Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги маъмурий ҳуқуқбузарликлар Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг белгиланган моддаларида ва бошқа маъмурий жавобгарликни белгиловчи мейёрий-хуқуқий ҳужжатларда ўз аксини топган[4] булар –

- тухмат (мжтк 40-м)
- ҳақорат қилиш (мжтк 41-м)
- болаларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш борасидаги мажбуриятларни бажармаслик(мжтк 47-м)
- никоҳ ёши тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш (мжтк 473-м)
- васийлик ҳуқуқини суиистеъмол қилиш (мжтк 48-м)
- вояга етмаган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланишга йўл қўймаслик тўғрисидаги талабларни бузиш (мжтк 491-м)
- енгил тан жароҳати етказиш (мжтк 52-м)
- таносил касаллиги ёки оив касаллиги/оитс юқадиган манбани яшириш (мжтк 57-м).

Юқоридаги енгил тан жароҳати етказиш, ҳақорат қилиш, болаларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш борасидаги мажбуриятларни бажармаслик каби маъмурий ҳуқуқбузарликлар ҳозирги кунда энг кўп содир этилмоқда.

2. Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитлари субъектив ва объектив омиллар орқали аниқланади.

Омил бу – ижтимоий жараёнлар ва ҳодисаларнинг муайян вазият ёки ҳолат таъсири остида шаклланиши ва ўзгариши натижасида оқибат келиб чиқишини таъминловчи восита вазифасини бажаради:

- оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитлари **субъектив омиллар** – бу шахс онги билан боғлиқ бўлган жараёнлар

булар, унинг қизиқиши, дунёқараши, маълумоти, руҳий ҳолати, тампераменти, биофизиологик хусусиятлари:

– оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитлари **объектив омиллар** – бу шахс билан боғлиқ бўлмаганлари, булар оилавий муҳит, оиланинг ижтимоий аҳволи, оиланинг муносабати.

Оила турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар куч ишлатиш орқали оила аъзоларини қасддан калтаклаш, хўрлаш, ҳақорат ёки тухмат қилиш ҳамда унинг руҳий саломатлигининг бузулиши ва кадр-қимматига зарар етказилишида намоён бўлади³. Ҳалқаро статистик маълумотларга кўра йилига 10 миллионга яқин болалар ўз уйларида аёлларга нисбатан ишлатилган ҳуқуқбузарликнинг гувоҳи бўлишмоқда⁴. Бундай ҳолатлар оилада болаларни тарбиясига ўзининг салбий таъсирини кўрсатмасдан қолмайди. Бундан ташқари шуни унутмаслик лозимки, инсон ҳуқ-атворининг шаклланиши, кўп жиҳатдан оиладаги муҳит таъсирига боғлиқ бўлиб, оиладаги болаларнинг катталарга тақлид қилиши асосида ривожланиб боради. Шу нуқтаи назардан, оилада доимий равишда бундай ҳуқуқбузарликнинг мавжудлиги ота-оналар ёки уларнинг ўрнини босувчи шахсларнинг фарзандлари тарбиясига бефарқ бўлиб қолишларига олиб келади. Шуни унутмаслик керакки, оила қанчалик тартибли, унинг аъзолари ўртасидаги муносабат самимий бўлса, оила тарбияси ҳам шунчалик муваффақиятли бўлади^[5].

3. Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузар шахснинг ўзига хос хусусиятлари оила-турмуш муносабатлари доирасида иштирок этувчиларнинг ёши, жинси, оиладаги мавқеи, тажовузкорлиги, руҳий ҳолати, алкогольни суиистеъмол қилувчи, гиёҳвандлик воситаларини истеъмол қилувчи, психотроп моддаларни истеъмол қилувчи, ақл-ирода фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни истеъмол қилувчи, токсикоманлиги, муқаддам судланганлиги, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойиллиги, ижтимоий фойдали меҳнат билан шуғуланишни истамаслиги, лоқайдлиги, қуморбозлиги, хотинбозлиги, енгил

табиятлиги, агрессив хулқ-атворли ва ҳ.к. сифатида этироф этишимиз мукин. Бундан ташқари жиноятчи, маъмурий ҳуқуқбузар ва жамиятда ўрнатилган ҳулқ-атвор қоидаларини менсимайдиган шахсларга ҳам ажратиш мумкин.

Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг мотивини ўрганиб, бу ҳуқуқбузарликларни содир қилган шахсларни 4 гуруҳга бўлиш мумкин, бу гуруҳларнинг ҳар бирида мотивининг пайдо бўлишининг ўзига хос хусусиятлари мавжуд:

биринчи гуруҳга, муқаддам қасддан содир этган жинояти учун судланган ва тўғри йўлга кирмаганларнинг шахсий хусусиятларидир. Улардаги агрессивлик, кўпинча оила аъзолари, қариндош-уруғлари, яқинларига қарши қаратилган бўлади;

иккинчи гуруҳга, “носоғлом оила” аъзолари ҳисобланган шахслар киради. Бу гуруҳга мансуб шахслар оиладаги низоларни қонунга хилоф йўллар билан ҳал қилишга ҳаракат қилади;

учинчи гуруҳга, жиноят содир этгунча салбий хусусиятлари кўринмаган, жиноятни эса шахсий ҳаётдаги мураккаб ҳолатлар, фожеали ёки чалкашган вазиятлар натижасида содир этган шахслар киради, рашк ёки бошқа тушунмовчиликлар;

тўртинчи гуруҳга, руҳий чекланишларга гирифтор бўлган шахслар киради. Бу гуруҳга кирувчи шахслар арзимаган нарсага тез жаҳли чиқади, кўпинча ўзи жанжал чиқарадиган ва уни ўзи ҳал қилишга интиладиган ижтимоий хавfli шахсдир.

Ўтказилган тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, оилада маст ҳолатда жиноят содир этганларнинг 22,5 фоизи қасддан баданга оғир шикаст етказиш, 31,5 фоизи қасддан баданга ўртача шикаст етказиш, 46,0 фоизи қасддан баданга оғир шикаст етказиш, 23,3 фоизи эса безорилик содир этишган[6].

Оила турмуш муносабатлари доирасида жиноят содир этган шахсларнинг 10,1 фоизини 18-25 ёшдагилар, 38,6 фоизини 25-35 ёшдагилар, 26,8 фоизини 35-45

ёшдагилар, 15,5 фоизини 45-55 ёшдагилар ҳамда 9,2 фоизини 55 ёшдан юқори бўлганлар ташкил этмоқда. Мазкур таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, оилада жиноят содир этишда 25-45 ёшдагилар (64,4 фоиз) фаоллиги юқори.

Оила-турмуш муносабатлари доирасида шахс ҳаёти ва соғлиғига қарши содир этилган жиноятлар тўғрисидаги маълумотлар таҳлилига кўра қасддан одам ўлдириш ва унга суиқасд қилишнинг 22,0 фоизи, қасддан баданга ўрта ёки оғир шикаст етказишнинг 19,2 фоизи, низолар оқибатида ётоқхона ва хонадонларда содир этилган безориликнинг 32,6 фоизи маст ҳолатда содир этилган[7].

Бундай ҳуқуқбузарликлар кишилар ўртасидаги ижтимоий муносабатлар жараёнидаги тажовузкорликда намоён бўлади. **Тажовузкорлик деганда ўз муаммоларини ҳал этиш учун зўравонлик воситаларидан фойдаланишни афзал кўриш тушунилади**[8]. Бу ҳолат кундалик оила-турмуш муносабатлари доирасида турлича тажовузкор ҳуқ-атворда намоён бўлиб, қасддан одам ўлдиришгача олиб келади.

Оила турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар куч ишлатиш орқали оила аъзоларини қасддан калтаклаш, хўрлаш, ҳақорат ёки тухмат қилиш ҳамда унинг рухий саломатлигининг бузулиши ва кадр-қимматига зарар етказилишида намоён бўлади[9]. Ҳалқаро статистик маълумотларга кўра йилига 10 миллионга яқин болалар ўз уйларида аёлларга нисбатан ишлатилган ҳуқуқбузарликнинг гувоҳи бўлишмоқда[10]. Бундай ҳолатлар оилада болаларни тарбиясига ўзининг салбий таъсирини кўрсатмасдан қолмайди. Бундан ташқари шуни унутмаслик лозимки, инсон ҳуқ-атворининг шаклланиши, кўп жиҳатдан оиладаги муҳит таъсирига боғлиқ бўлиб, оиладаги болаларнинг катталарга тақлид қилиши асосида ривожланиб боради. Шуни унутмаслик керакки, оила қанчалик тартибли, унинг аъзолари ўртасидаги муносабат самимий бўлса, оила тарбияси ҳам шунчалик мувафақиятли бўлади[11].

Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликлар кўпинча қуйидаги жинсий зўравонлик кўринишида содир этилмоқда булар:

Жисмоний зўравонлик – оиланинг бир аъзоси томонидан бошқа аъзосига нисбатан қасддан унинг ҳаёти, соғлиғига ёки баданининг турли жойларига шикаст етказиш каби ҳатти-ҳаракатларни содир этиш. Бундай қилмиш шахснинг ўлимига, жисмоний ёки руҳий ҳолатининг бузулишига олиб келади ва унга жисмоний оғриқ етказилади. Булар, шапалоқ тортиш, тепиш, урткилаш, мушт билан уриш, жисмоний зарб билан итариб юбориш, турли ўткир буюм ва нарсаларни отиш, қурол билан хавф солиш ёки яралаш, уйдан чиқишга жисмонан йўл қўймаслик, кечаси ухлашга қўймаслик.

Рухий зўравонлик – бунда қасддан оиланинг бир аъзоси томонидан бошқа аъзосининг шаъни ва қадр-қимматини камситиш орқали унинг руҳиятига таъсир кўрсатиш, ҳис туйғуларини сўндирувчи сўзлар ва ҳаракатлар қилиш, кўрқитиш ва ҳақоратлаш билан соғлиғига ҳамда руҳиятига шикаст етказишда намоён бўлади. Булар, ҳиссиёт ва ҳис туйғуларни тан олмаслик; фикрлари устидан кулади; жазо чораси сифатида аёл ҳиссиётларига эътибор бермаслик; аёл билан оммавий жойларга чиқишдан бош тортиш; қариндош уруғлар орасида шарманда қилиш; уйдан кетишини айтиб кўрқитиш.

Жинсий зўравонлик – оиланинг бир аъзоси томонидан иккинчи бир аъзосини шаъни, қадр-қиммати ва жинсий эркинлигига қаратилган бўлиб, бунда жинсий алоқага қилишга мажбурлайдиган ҳатти-ҳаракатлар қилиш орқали дўқ-пўписа қилиш ёки зўрлик ишлатиш билан кўрқитиб шахснинг жинсий дахелсизлиги ва озодлигига тажовуз қилиш билан ифодаланади.

Яккалантириш - яъни, оила аъзосини, айниқса аёл ва ўсмирларни кун давомида нима қилиши, ким билан дўстлашиши, кўришиши, гаплашишини асосиз равишда доимий назорат қилиш, уларга яқин инсонлари билан муомала қилишини қийинлаштириш ёки тақиқлаш билан ифодаланади[12].

Профилактика инспекторлари оила-турмуш доирасидаги ҳуқуқбузарликларни олдини олишда ва уларни содир бўлишига олиб келадиган қуйидаги омилларга алоҳида эътибор қаратишлари керак:

1) **умумий ижтимоий омиллар** - ичкиликбозлик, ўз оилавий бурчини бажармаслик, ижтимоий фойдали меҳнатдан бўйин товлаш, оилавий ишончсизлик, яшаш шароитининг талабга жавоб бермаслиги, моддий етишмовчилик.

2) **махсус омиллар** - шахсининг салбий хусусиятлари, жабрланувчининг салбий хусусиятлари, оилавий муносабатларда қариндошларнинг кераксиз аралашуви.

Оилада эркакларнинг ўз ҳукмронлигини ўрнатишга ҳаракат қилиши – яъни, оилада аёлни ўзига қарам бўлиши учун унга салбий муносабатда бўлиш ҳамда оиладаги барча масалалар бўйича оиланинг бошқа аъзолари фикрини рад этган ҳолда ўзи яққа ҳолда қарор қабул қилиши ва ҳал этиши ва ҳоказо.

Баъзи тадқиқотларда оила турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг асл мотивларини тўғри аниқлаш учун нафақат жиноятчи шахси билан, балки жабрланувчи ҳамда улар муносабатлар тўғрисидаги ҳам тўлиқ маълумотларга эга бўлиш зарур деб кўрсатилган. Жабрланувчи шахсини ва унинг билан жиноят содир этган шахс ўртасида муносабатларни ҳар томонлама чуқур ўрганиш оила турмуш муносабатлари доирасидаги жиноятларнинг виктимологик жиҳатларини ёритиб беришга хизмат қилади. Статистик маълумотларга кўра, 2012 йилга нисбатан 2017 йилда ЖКнинг 97-моддаси қасдан одам ўлдириш жинояти 27,4%га камайган бўлиб, охириги олти йилда ушбу турдаги жиноятлар ўртача йилига 628 тадан содир этилган. Мазкур жиноятлар ҳудудлар кесимида ўрганилганида, 2016 йилга нисбатан 2017 йилда Наманган вилоятида 500%га (2016-1та, 2017-6та), Хоразм ва Сирдарё вилоятларида 200%га (2016-1та, 2017-3та), Бухоро вилоятида 100%га (2016-2та, 2017-3та), Қашқадарё вилоятида 14,2%га (2016-7та, 2017-8та), Самарқанд вилоятида 10%га (2016-10та, 2017-11та) ошган.

Шунунгдек, 2012 йилга нисбатан 2017 йилда қасдан баданга оғир шикаст етказиш жинояти 6,1%га, ўртача шикаст етказиш 17,5%га, қасдан баданга енгил шикаст етказиш 14,2%га, қийнаш жиноятлари 27,0%га камайиши кузатилган.

Шуларнинг ичида энг кўп содир этилгани қасдан баданга енгил шикаст етказишдир.

Ушбу юқоридаги оила турмуш муносабатлари доирасидаги жиноятларнинг жабрланувчиларининг ҳуққ-атвори ва уларнинг криминологик хусусиятларини ўрганиш натижалари шуни кўрсатмоқдаки, уларнинг 47,1 фоизи жиноят содир этилиш вақтида маст ҳолатда бўлган, 31,4 фоизи салбий-ҳуққ атворга эга, 21,5 фоизи жиноят содир этишдан олдин ўзига нисбатан зўравонликни амалга оширган муқаддам судланган шахслар билан бевосита биргаликда спиртли ичимлик истеъмол қилишган.

Мастлик ҳолати инсоннинг қаршилигини камайтиради ва шу туфайли тажовуз содир этилиши осонлашади. Бундай шахслар осонгина тасодифий ва шубҳали шерикларга айланиб, тортишув ва уруш-жанжал ташаббускорлари бўладилар. Алкоголдан маст бўлишда инсон руҳияти ғоят таъсирланади, у кўзғалиш жараёнини рағбатлантиради ва инсонни кўзғалувчан ҳолатга келтириб қўяди, унда тажовузкорлик жинсий инстинктни кўзғатади, тормозланиш жараёнининг заифлашганлиги туфайли ўзини бошқариш қийинлашади. Кўзғалувчан позиция доимий равишда криминоген омил ҳисобланади. Алкогол истеъмол қилиш инсоний муносабатни соддалаштиради ва турли шахсларнинг (жумладан, жабрланувчиларнинг) ҳуққ-атвори орқали ўткир зиддиятлар оқимига таъсир кўрсатади ёки зўравонлик билан тажовузкорлик содир этишни осонлаштиради. Айниқса, ушбу алкогольли ичимликлар, гиёҳванд воситалар, психотроп моддалар, жабрланувчининг содир бўлаётган ҳаракатларни англаш қобилиятини йўқотиш ҳолатига олиб келадиган воситалар жиноят содир этиш воситалари бўлиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. *Буриева М.* Оила ва унинг вазифалари. –Т., 1998. –Б. 7-8.
2. *Зарипов З.С., Исмаилов И.* Криминология / Дарслик. –Т., 1996. –Б. 139.

3. Назаров А. Оила-турмуш муносабатларида зўравонликни олдини олиш муаммолари. // Davlat va huquq. –Т., 2004, №4 (20) –Б. 44.
4. Маҳмудова Н.А. Менинг ҳуқуқларим. –Т., 2000. –Б. 18.
5. «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти. –Т. 2003. –Б. 469–470.
6. Ўзбекистон Республикаси ИИВ ҲООББ маълумотномаси 2011 йил.
7. Ўзбекистон Республикаси ИИВ ҲООББ маълумотномаси 2011 йил.
8. Антоян Ю.М. Психология убийства. –М., 1997. С. 17-18.
9. Назаров А. Оила-турмуш муносабатларида зўравонликни олдини олиш муаммолари. // Davlat va huquq. –Т., 2004, №4 (20) –Б. 44.
10. Маҳмудова Н.А. Менинг ҳуқуқларим. –Т., 2000. –Б. 18.
11. «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти. –Т. 2003. –Б. 469–470.
12. Горшкова И.Д., Шурыгина И.И. Насилие над женами в современных российских семьях. – М., Макс Пресс, 2003 // <http://www.opk.msu.ru/information/women /index.htm>.